Eestlaste kultuuripärand Albertas. Ühe arhiivikogu kujunemisest

Ain Dave Kiil

Alberta Eesti Kultuuripärandi Selts

Sissejuhatus

Kanada eestlaste ajalugu sai alguse 110 aastat tagasi 1899. aastal, kui Kanada loodealadele saabusid esimesed eestlastest ümberasujad. 1905. aastal muudeti osa sellest hiiglaslikust, hõreda asustusega piirkonnast Alberta provintsiks.

Kaks venda, Kristjan ja Henrik Kingsep, lahkusid oma kodust Võrumaal, et alustada võõrsil uut ja paremat elu. Paari järgneva aasta jooksul liitus nendega üle kuuekümne rahvuskaaslase, mis andis omakorda tõuke mitme Eesti asunduse rajamiseks Kanadas. Võrreldes teiste Kanadasse ümber asunud eestlastega on Alberta eestlaste lugu ainulaadne.

Siinse artikli eesmärgiks on visandada esimeste Albertasse rajatud Eesti asunduste ja hilisemate sisserännanute ajalugu, kirjeldada Alberta Eesti kogukonna ajaloolise ja kultuuriloolise pärandi kogumiseks ja säilitamiseks kavandatud suuremahulise projekti kujunemislugu, anda ülevaade Alberta Eesti Kultuuripärandi veebilehest ja tuua välja Eesti kogukonda käsitlevate arhiivimaterjalide kogumiseks, koondamiseks, säilitamiseks ja kättesaadavaks tegemiseks läbiviidud tegevused.

Eestlased Albertas. Ajalooline moment

Esimese maailmasõja alguspäevadeks oli esimese migratsioonilainega asunud Albertasse elama ligikaudu viissada Eesti päritolu väljarändajat, kes ihkasid vabadust ja pooltasuta põllumaad harimiseks. Sylvan Lake oli esimene Eesti asundus Alberta provintsis, kuid piirkonda saabunud teiste rahvuste esindajad haarasid peagi enese kätte suurema osa külgnevatest talumaadest, takistades sel moel suurema Eesti kogukonna teket. Mõned varemsaabunud, nt rühm Saaremaalt tulnuid, taotlesid riigimaad Sylvan Lake'i piirkonnas ja asusid sinna elama; paljud teised võtsid sobiva põllumaa otsinguil suuna nii ida kui lääne poole (vt. tabel 1).

Tabel 1. Eestlaste asundused Albertas

Eestlaste asundused Albertas
Sylvan Lake: 1903. aastal 61 eestlast
Big Valley: 1905. aastal 15 eestlast
Stettler: 1910. aastal 171 eestlast
Medicine Valley: 1916. aastal u.160 eestlast
Barons: 1908. aastal 77 eestlast
Foremost/Warner: 1912. aastal 9 eestlaste talumajapidamist
Walsh: 1907. aastal 12 Eesti perekonda
Peace River: 1920ndatel 30 eestlast

Väiksem rühm Võrumaalt teele asunud pagulasi liikus peaaegu 40 km lääne poole Medicine River Valley`sse, kust nad leidsid eest meeldiva, kodukanti meenutava maastikku. Pagulasi saabus veel Venemaalt, Tveri kubermangust Nurmekundest. Nädalaid kestnud rännaku järel ida poole preeriaaladele leidsid nad sobiva põllumaa Sylvan Lake'ist umbes 100 km ida pool, väikeste Stettleri ja Big Valley asunduste lähistel.

Medicine Valley ja Stettler/Big Valley, mis on kaks selle piirkonna suuremat asundust, asutati vastavalt 1902. ja 1903. aastal ja mõlemast kujunesid arvestatavad esimeste eestlastest ümberasujate kogukonnad. Lõuna-Albertas asuva Baronsi, millest sai kolmas eestlaste asundus, rajasid 1904. aastal Ühendriikidest Lõuna-Dakotast või Krimmist saabunud ümberasujad. Järgmise kahe aastakümne jooksul loodi väiksemate rühmade, perekondade ja üksikute pagulaste poolt veel kolm Eesti kogukonda: Lõuna-Albertas Foremost/Warneris ja Walshis ning Edmontonist 350 km loodes asuvas Peace Riveris (joon. 1).

Kümne dollari eest võisid pea kõik ümberasujad soetada endale veerand ruutmiili (160 aakri ehk 64,75 hektari) suuruse maatüki. Eestist, Liivimaalt, Eesti asualadelt Venemaa Tveri, Samara ja Simbirski kubermangudes ning Krimmist tulnud eestlasi meelitas Kanadasse peamiselt hõlpsalt kättesaadav põllumaa ja soov pääseda rõhumise alt. Asunduse ränkadesse

algusaegadesse jäi elumajade ja hurtsikute ehitamiseks ning põlluharimiseks mõeldud maa puhastamine võsast.

Ümberasujate paikajäämisel hakkasid juurduma sotsiaalmajanduslikud ettevõtmised - loodi seltse, korraldati traditsioonilisi festivale ja pidustusi jm ühistegevusi. Seltse ja klubisid rajati ka Medicine Riveris ja Stettleris/Big Valleys. Kogukonna igapäevaelu osaks said rahvamajad, väike kirik, surnuaiad, majandusühisused, jõulude, jaanipäeva jm ühiskondlike tähtpäevade tähistamised, samuti muusikaansamblid ja spordiklubid. Medicine Valley Eesti Selts (*Medicine Valley Estonian Society*, MVES) on koostanud ja säilitanud koosolekute protokolle alates seltsi algusaastast 1910. aastal kuni selle lagunemiseni 1984. aastal, ehk siis tervelt 74 aasta jooksul! 1909. aastal asutati Stettleris kohalik Eesti Põllumeeste Selts (*Estonian Agricultural Society*), sellele järgnes uhke seltsimaja „Linda“ avamine 1911. aastal.

Joonis 1. Alberta Eesti asunduste kaart (1899–1920ndad).

Neis kolmes suuremas asunduses peeti au sees esivanemate kombeid ja traditsioone. Esimeste ümberasujate peredes oli pulmade pidamine alguskümnenditel küllalt levinud, eriti Stettleri kandis. Baronsis korraldati sageli suguvõsade kokkutulekuid ja tähistati ühiskondlikke sündmusi. Pole üllatav, et nendesamade esimeste ümberasujate teise ja kolmanda põlve järeltulijad asusid hiljem maalt ümber linnadesse, et omandada kõrgharidus ja seal tööd leida. Levinud olid segaabielud.

Esimese ja Teise maailmasõja vahel aset leidnud teise rändelainega jõudis Albertasse sada eestlast. 1940ndate lõpus ja 1950ndatel saabus kolmanda rändelaine harjal veel ligi 500 sõjajärgset sisserändajat. Enamik uutest tulijatest jäi lõpuks elama Calgarysse ja Edmontoni; ka Medicine Valley oli eelistatud paik. Need ümberasujad andsid oma panuse Eesti kogukonna tegevuse tugevdamiseks ja kultuuripärandi säilitamiseks. Nii Calgarys kui Edmontonis asutati eestlaste seltsid.

Edmontoni ja Calgary Eesti Seltsid (*Edmonton* ja *Calgary Estonian Societies*) asutati vastavalt 1949. ja 1950. aastal. Kui nende liikmeteks olid enamjaolt Teise maailmasõja-järgsed pagulased, siis sõjaeelsetesse seltsidesse kuulusid peamiselt Stettleri/Big Valley ja Medicine Valley põlluharimisega tegelevate kohalikud esmaasunikud. Seltsid toetasid iseseisvuspäeva pidamist, ühise jaanipäeva ja jõulude tähistamist jm provintsi tähtsündmusi.

1950. aastateks oli Alberta provintsi asunud elama ligi 1000 eestlast. Kanada rahvaloenduste andmete põhjal oli Albertas Eesti päritolu kodanike arv 2001. aastal 1900 ja 2006. aastal 2100 (vt tabelid 2 ja 3).

Esimesed sisserändajad ja nende järeltulijad säilitasid Alberta eestlaste diasporaa ajalugu, seda talletati perekonnakroonikates ja kodulooseltside väljaannetes. 1965. aastal pani Torontos asuv Kanada Eestlaste Ajaloo Komisjon (*Estonian Canadian Historical Commission*, *ECHC*) õla alla mahukale uurimisprojektile, mille eesmärgiks sai Alberta ainulaadse Eesti kogukonna ajaloo dokumenteerimine. Robert Kreem ja Helene Johani viisid paljude Alberta eestlaste hulgas läbi küsitluse ja kogusid esimeste ümberasujatega seotud ajaloolisi dokumente, helisalvestisi, fotosid ja kirjalikke ülestähendusi. Kogutud materjalid jäid küsitletute loal ajalookomisjoni käsutusse ja nende põhjal kirjutati artiklid, mis avaldati 1975. aastal kogumikus „Eestlased Kanadas“ (*Estonians in Canada*).

TABEL 2. Eesti päritolu Alberta elanikud

Piirkond	Kokku	Üks kodakondsus	Mitmikkodakondsus
Calgary	750	115	630
Edmonton	500	115	390
Red Deer	110	10	100
Stettler provints	100	15	100
Lacombe provints	60	10	50
Lethbridge	60	30	30
St. Albert	50	0	35
Canmore	35	15	20
Others	495	50	460
KOKKU	**2160**	**360**	**1800**

Allikas: 2006. a. Kanada rahvaloendus
Märkus: Albertas loendatud 2160 eestlasest oli 2006. aasta Kanada rahvaloenduse järgi 17% üks kodakondsus. 2160 Alberta eestlastest on 22% ehk 470 elanikku nooremad kui 15 eluaastat.

TABEL 3. Eesti päritolu Alberta elanikkond: 15 aastased ja vanemad

Piirkond	Kokku	Esimest põlve eestlased	Teist põlve eestlased	Kolmandat ja enamat põlve eestlased
Calgary	580	75	225	285
Edmonton	430	110	165	155
Red Deer	100	15	10	80
Lethbridge	45	20	15	15
Muud	535	45	545	340
KOKKU	**1,690**	**265**	**545**	**875**

Allikas: 2006. a. Kanada rahvaloendus
Märkus 1: 2001. a. Kanada rahvaloendusel nimetasid eesti keelt oma emakeeleks 8720 küsitletuist kogu Kanadas. 22 055 küsitletuist väitsid end olevat Eesti juurtega.

Märkus 2: 1951. a. Kanada rahvaloendusel nimetas enda Eesti päritolu vähem kui 1000 Alberta elanikku.

Teise maailmasõja järel Medicine Valley`sse elama asunud Voldemar Matiisen uuris tol ajal kohalike eestlaste asunduste ajalugu ja kirjutas palju tunnustust pälvinud ülevaate „Medicine Valley Eesti asunduste ajalugu“ (1975). Kuigi algselt ilmus teos eesti keeles, on tänaseks valminud selle olulise dokumendi inglisekeelne tõlge. Ülevaadet on kasutatud Calgary ülikooli juures välja antud juba eespool nimetatud kogumike „Eestlased Kanadas“ ja „Eestlased Albertas“ (*Estonians in Alberta,* Palmer & Palmer, 1985) peamise allikmaterjalina. Alberta eestlaste ajalugu ja kultuur leiab neid dokumentides käsitlemist nii Eesti kui Kanada uurijate vaatepunktist.

1983. aastal jõudis Torontos asuva Tartu Instituudi Arhiivi ja Raamatukokku viis kastitäit ja kokku 354 haruldast eestikeelset raamatut ja toimikut, nende hulgas mahukas Medicine Valley Eesti Seltsi raamatukogu kataloog. Toronto arhiivis säilitatakse ka mitmeid Calgary Eesti Seltsi toimikuid.

1984. aastal avasid Alberta eestlased provintsi keskosas asuvas Red Deeri arhiivmuuseumis (*Red Deer Museum and Archives*) suure näituse. Väljapaneku kuraatoriks oli MVESi liige Rita Matiisen, näitus oli üleval mitu aastat ja tutvustas Alberta elanikele provintsi elu mõjutanud eestlaste tegevust. Rita Matiisen annetas Ottawas asuvale Kanada Raamatukogule ja Arhiivile (*Library and Archives of Canada*) seltsi väärtuslikud ajaloolised dokumendid, mis seal koguna arhiveeriti ja mille koopiad tasu eest soovijatele kättesaadavaks tehti. Alberta Eesti Kultuuripärandi Seltsi palvel korraldas Kanada Raamatukogu ja Arhiiv MVES kogude ületoomise Alberta arhiivi (*Provincial Archives of Alberta,* PAA).

1990. aastal külastas Kanadat Eesti Televisiooni võttegrupp eesotsas Mati Talvikuga, kelle käe all valmis 12osaline saatesari „Eestlased Kanadas“. Saadet näidati hiljem Eesti Televisioonis ja ilmus DVD, mille teises osas antakse 45 minuti jooksul ülevaade Alberta eestlaste kogukonnast.

Viimasel ajal on korraldatud kolm suuremat pidustust – 1999. aastal Stettleris (joon. 2), 2001. aastal Medicine Valley`´s Gilby`s ja 2004 aastal Baronsis –, et tähistada sajandi möödumist esimeste eestlaste saabumisest nendesse asundustesse.

Neile kolmele sajanda aastapäeva tähistamise üritusele, mis elavdasid huvi Eesti kultuuripärandi vastu, tuli massiliselt kokku Teise maailmasõja järel sisserännanuid ja mitut põlve varasemate ümberasujate järglasi. Esimeste pagulasperede järeltuljad koostasid kaunilt kujundatud piltjutustusi oma perekonna ajaloost ja mõnel puhul üksikasjalikke sugupuid.

Üsna hiljuti ilmnes, et üks nendest sugupuudest sisaldab umbes 1750 sugulslüli ja paljusid provintsi saabunud esimeste ümberasujate perekondi.

Joonis 2. 1999. aastal Albertas Stettleris korraldatud kanadaeestlaste 100. aastapäeva rinnanõela kujundus.

Aastal 2000 külastas Stettleri lähistel asuvat ajaloolist „Linda“ seltsimaja ja sealset tillukest Eesti palkmaja „Muuseum“ Eesti tollane president Lennart Meri, kes näitas üles elavat huvi provintsi Eesti diasporaa ajaloo vastu ja rõhutas vajadust hoida elus meie kultuuripärandit.

Sajandipidustused ja president Meri visiit läksid suurepäraselt korda (joon. 3). Samal ajal hakkas üha selgemaks saama tõsiasi, et üha vananeva sõjajärgse liikmeskonnaga Calgary ja Edmontoni Eesti Seltsid ei suuda programme enam kuigi kaua edukalt läbi viia.

2001. aastal, kui Eesti sportlased osalesid kergejõustiku MMil Edmontonis, viidati „Eesti Päevalehe“ artiklis (Lääne 2001) vajadusele kaaluda Eesti kultuuri ja traditsioonide alalhoidmiseks ja edendamiseks üleprovintsilise organisatsiooni loomist. 2003. aastaks oldi ühel meelel, et üleprovintsilise seltsi loomine aitaks neid eesmärke saavutada.

2004. aastal peetud arutelud ja asutamiskoosolek viis Alberta Eesti Kultuurpärandi Seltsi (*Alberta Estonian Heritage Society,* AEKS) asutamiseni 2005. aastal. Seltsi liikmeteks on esimeste ümberasujate mitmenda põlve järeltulijad ja hilisemad sisserändajad tervest Alberta provintsist, mis on pindalalt pea 15 korda Eestist suurem! Liikmeskonna koosseisu tõttu on

seltsi töökeeleks inglise keel. Terves provintsis on emakeeleoskajaid ehk vaid paarkümmend eakamat sõjajärgset immgranti. Lootustandvalt võiks märkida, et Calgarys saab tänase päevani võtta eesti keele eratunde.

Joonis 3. Eestlaste palktare „Muuseum“ president Meri külaskäigu ajal 2000. aastal Albertas Stettleris.

Kakskümmend aastat tagasi hakkas Edmontoni Eesti Selts andma välja ühe-leheküljelist infolehte „AjaKaja“, milles kajastati üldsusele huvipakkuvaid tegevusi ja uudiseid. Kui esmalt ilmus „AjaKaja“ eestikeelsena, seejärel nii eesti- kui inglisekeelsena, siis viimase viie aasta jooksul on enamus uudiskirja numbreid avaldatud inglise keeles. 2005. aastal sai „AjaKajast“ AEKSi ametlik väljaanne. See 30–40 leheküljeline väljaanne ilmub kaks korda aastas ja avaldab artikleid seltsi tegevusest, esimeste ümberasujate ja praeguste liikmete perekonnalugusid ja uudiseid kodu-Eestist.

AEKSi toetajad korraldavad iga-aastaseid üldkoosolekuid, iga kahe aasta järel suuremaid jaanipäevapidustusi (aastatel 2005, 2007 ja 2009) ja teisi huvitavaid sündmusi. AEKSi veebileht aadressil www.aehs.ca annab seltsiliikmetele ja teistele internetikasutajatele võimaluse tutvuda seltsi tegemistega.

Viimastest suurematest plaanidest ja tegevustest võiks nimetada seltsi juhatuse koosolekut, mis peeti 2007. aastal Tallinnas, üritust *Great Estonian Stone Exchange* (*GESE*), mis toimus 2008. aastal ja tõi kokku arvukalt sugulasi, kes meenutasid esimeste Albertasse ümberasunute perekondade ja nende Võrumaa sünnikodu vahelisi sidemeid, samuti osalemist hiljutistel Lääneranniku Eesti Päevadel Vaikse ookeani kaldal Los Angeleses ja Seattle’is.

AEKSi kultuuripärandi projekt

Veel kolm aastat tagasi oli provintsi eestlaste kohta ajaloolise materjali kogumine, säilitamine ja kättesaadavaks tegemine heal juhul katkendlik. Püsiarhiivi loomisele mõeldi tollal vähe, kui üldse. Ajaloolisi materjale säilitasid perekonnad ja kohalikud seltsid, kes neid vajadusel uurijatele ja meediakanalitele kasutada andsid. Alates 1960ndate keskpaigast said ajaloolisi toimikuid ja fotosid kasutada ka Kanada Arhiiv ja Raamatukogu ning Eesti Keskarhiiv Kanadas.

2006. aastal pöördusid AEKSi poole 2007. aasta Lääneranniku Eesti Päevade korraldajad palvega esineda Los Angeleses esitlusega Alberta eestlastest. Otsus see kutse vastu võtta lükkas käima väikese kogukonna jaoks suure projekti, mille käigus valmis 30minutiline dokumentaalfilm *Alberta's Estonians* („Alberta eestlased", joon. 4). Enamvähem samaaegselt tegeleti digitaalset kultuuripärandit esitleva veebilehe väljatöötamisega. Järgnevalt kirjeldatakse ja näitlikustatakse Alberta eestlaste ajaloo- ja kultuuripärandit käsitlevate arhiivimaterjalide kogumist, säilitamist ja kättesaadavaks tegemist.

Projekti eelplaneerimine sai alguse 2006. aasta suvel. Kuna provintsi esimeste eestlastest ümberasujate ja hilisemate sisserännanute kohta polnud materjali kuigi lihtne leida, võeti ühendust seltsi liikmetega ja paluti neil üle vaadata isiklik pärandmaterjal ja teha see kättesaadavaks DVDle salvestamiseks ja digitaalse pärandi arhiivi talletamiseks.

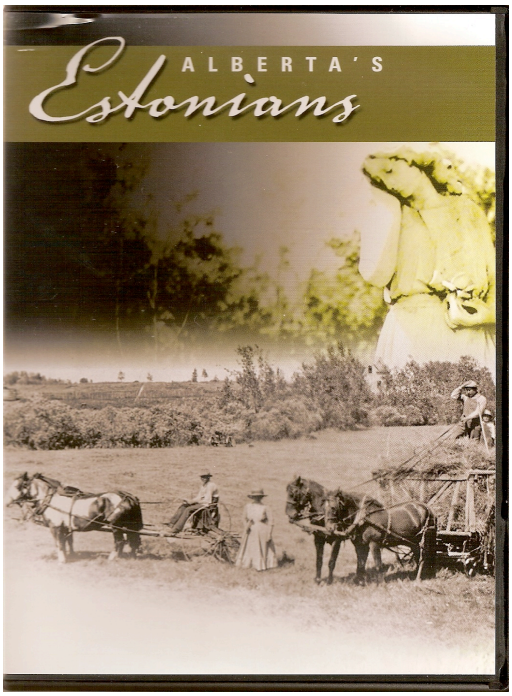

Joonis 4. Alberta eestlasi tutvustava DVD *Alberta's Estonians* esikaas.

Vastuseks sellele üleskutsele saadeti hulgaliselt tekstimaterjali, fotosid, helikassette, videosalvestisi ja erinevaid ajaloolisi dokumente. Materjali saabus avaldatud perekonnakroonikatest, „AjaKajas“ ilmunud artiklitest, koduvideotest, muusikasalvestistest, kodulooseltsi väljaannetes ja ajalehtedes ilmunud artiklitest digiteeritud või trükitud fotodeni.

2007. aasta alguses pandi paika DVD sisukord ja võttegraafik, kuna filmist pidi saama 2007. aasta sügisel Los Angelese Eesti Päevadel esitluse nael. Fotod, videoülesvõtted, suulised intervjuud, muusika ja jutustused raamisid Albertas uue kodu leidnud eestlaste ajaloost ja kultuurist pajatava dokumentaalfilmi sisuliine.

Mäluprojekti järgmiseks etapiks sai eestlaste kultuuripärandi veebilehe koostamine. Selle arendamine on osutunud nii väljakutseks, kuid samas ka äärmiselt rahuldustpakkuvaks ettevõtmiseks. Trükitud ja digiteeritud materjali hulka mahub kirjandust, videosalvestisi ja tuhandeid fotosid. Kujutiste digiteerimise, vormindamise ja seletustega varustamise, lugude kirjutamise ja uurimise ning ajaloolise materjali saatjatega ühendust pidamise tulemuseks on muljetavaldav andmebaas.

Joonis 5. Alberta eestlaste kultuuripärandi projekti *Alberta's Estonian Heritage* veebileht.

Lisaks seltsi liikmete poolt saadetud materjalikogule külastati projekti raames raamatukogusid, arhiive ja muuseume, võeti ühendust ja saadi asjassepuutuvat teavet Alberta

arhiivist, Eesti Rahvusraamatukogust ja Eesti Rahva Muuseumist, Saaremaa muuseumist, Torontos asuvast Eesti Keskarhiivist Kanadas, Tartu Instituudi Arhiivist ja Raamatukogust, Kanada Arhiivist ja Raamatukogust ning Edmontonis asuvast Alberta Ülikooli raamatukogust ja arhiivist.

2005. aasta sajandipidustuste raames käivitati Albertas tulevikku suunatud projekt *AlbertaSource.ca*, mille alla loodi Alberta võrguentsüklopeedia (*Alberta Online Encyclopedia*). See on internetiportaal, mille arendas välja kogukonnapärandi fond *Heritage Community Foundation* (*HCF*) eesmärgiga „viia Alberta maailma ja tuua maailm Albertasse". Uurinud erinevaid võimalusi Alberta eestlaste kultuuripärandi projekti arendamiseks, otsustas AEKS teha koostööd *AlbertaSouce.ca* portaaliga, et luua sinna kultuuripärandi tutvustamiseks usaldusväärne koduleht *Alberta's Estonian Heritage.*

Seltsi kanda jäi projekti koordineerimine, sisuline arendamine, veebilehele materjalide kogumine ja ettevalmistamine ning uurimistöö. Kogukonnapärandi fondi vastutusele jäi andmebaasi kujundamine, veebilehe koostamine ja haldamine.

Veebilehe koostamise kolmas etapp lõppes 2009. aasta mais. Lisatud rubriik Teise maailmasõja-järgsete immigrantide tähtsusest ja nende panusest kohaliku kultuuri edendamisse, mitusada fotot, ajaleheartiklit ja muid avaldatud materjale, „AjaKaja" digiteeritud numbrid ja ülevaated nii kodu- kui pagulaseestlastest sportlaste ja muusikute saavutustest avardasid oluliselt veebilehekülje sisu.

Alberta Eesti kultuuripärandi inglisekeelne veebilehekülg www.albertasource.ca/abestonians sisaldab mitusada pildimaterjaliga lehekülge, ajaloolist dokumenti, üle 900 otsinguga leitavat fotot koos allkirjadega ja umbes tunni jagu helisalvestisi. Lehe sisukord aitab internetikasutajal selles digiteeritud info rägastikus orienteeruda.

Kogukonnapärandi fond andis hiljuti kultuuripärandi veebilehe haldamise üle Edmontonis asuvale Alberta Ülikoolile ja lõpetas sellesuunalise tegevuse 2009. aasta juunis. Meie plaanidesse kuulub kultuuripärandi veebi laiendamine uute materjalidega.

AEKSi digiarhiiv annab ülevaate peamistest veebilehel esitatud teemadest ja veebilehe kujundusest ning tutvustab Alberta eestlaste ajaloo- ja kultuuripärandit sõnas ja pildis.

Digiteeritud teave ja võrgustike loomine

Alberta eestlaste kultuuripärandi veebilehekülg jutustab üksikisikutest ja perekondadest, nii esimestest pagulastest kui nende praegustest järglastest ja sisserännanutest, kelle koduks sai Alberta provints. Nende inimeste lugusid vaadeldakse viie läbiva teema kaudu:

1. **Ajalugu**, mis hõlmab eestlaste ajalugu Kanadas. Vaadeldakse lähemalt võõrsile asumise põhjusi, eestlaste päritolu ja põgenemislugusid.

   Selles rubriigis kirjeldatakse esimeste eestlaste Albertasse saabumisele eelnenud ja järgnenud ühiskondlikku ja poliitilist olukorda kodu-Eestis. Samuti on juttu nende kodupaikadest Eestis, Liivimaal ja Venemaa kubermangudes, väljarände seaduspärasustest ning Alberta eestlaste asundustest. Olulisemates dokumentides leidub üksikasjalikke kirjeldusi Alberta eestlaste kogukonna algusaegade taluasundustest kuni nende tänaste püüdlusteni säilitada ja edendada oma kultuuripärandit.
2. **Inimesed.** Tutvustatakse esimeste pagulaste peresid ja hilisemaid immigrante, sh inimesi, kes tegutsevad tänapäevalgi aktiivselt Eesti kultuuripärandi hoidmise nimel selles paljurahvuselises provintsis.

   Rubriigis jutustatakse nende inimeste ja suguvõsade lugu, kes jäid elama Albertasse ja andsid oma panuse provintsi edendamisse 1899. aastast kuni 21. sajandi esimeste kümnenditeni, sh esimesed ümberasujate pered ja Teise maailmasõja-järgsed sisserändajad, kes kujundasid Alberta provintsi kasvu ja arengut.
3. **Kogukonnad**. Kirjeldatakse algusaastate põllumajanduslikke asundusi ja eestlaste loodud organisatsioone Kanada linnades.

   Rubriigis vaadeldakse peamisi enne Alberta provintsi tekkimist rajatud eestlaste asundusi nagu Sylvan Lake, Medicine Valley, Stettler/Big Valley ja Barons ning aastatel 1907–1924 asutatud kolme väiksemat kogukonda Walshis, Foremost/Warneris ja Peace Riveris.
4. **Kultuurielu.** Siin kirjeldatakse Alberta eestlaste eluolu ja püüdlusi oma kultuuri alalhoidmisel ja edendamisel.

   Alberta eestlased hoiavad kultuuripärandit jätkuvalt au sees. Peamisteks nimetatud tegevusaladeks on käsitöö, tavad ja kombestik, vaba aeg ja puhkus ning organisatsiooniline tegevus. Eesti presidendi Lennart Meri külaskäik 2000. aastal ja kodu-

Eesti muusikute, dirigentide, laulukooride arvukad esinemised äratasid huvi Eesti asjade vastu ja suurendasid kohalike pühendumist oma pärandi säilitamisele.

5. **Meediaväljundid.** See rubriik võimaldab otsingut digitaalsest fotokogust ning suulistel intervjuudel salvestatud heli- ja videomaterjali hulgast, samuti saab lugeda „AjaKaja“ uudiskirja terviknumbreid või valitud artikleid ja väljavõtteid kodu-Eesti ajakirjandusest.

See rännak lubab meil teha tuhandeid peatusi sel informatsiooni „kiirteel“, et õppida tundma kanadaeestlaste väikese kuid tegusa kogukonna ajalugu ja kultuuri.

Joonis 6. Alberta eestlased ja sõbrad 2007. aastal Los Angeleses peetud Lääneranniku Eesti Päevadel (foto pärineb Alberta Eesti Kultuuripärandi veebilehekülje meediaväljundite rubriigist).

Kultuuripärandi veebileht pakub üksikisikutele, organisatsioonidele ja mäluasutustele suurepäraseid võimalusi koostööks ja uute võrgustike loomiseks. Sisestatud ühistele dokumentidele, andmetele ja pildifailidele on võimalik vaevata ligi pääseda, neid uurimise lihtsustamiseks vahetada, ühiste huviteemade kohta infot vahetada ja materjale tulevaste põlvede jaoks säilitada.

Alberta Eesti Kultuuripärandi Seltsi arhiivikogu

Hetkel käimasolev kultuuripärandi projekti viimane etapp kätkeb Alberta provintsi asunud Eesti diasporaa ajalooteabe kogumist ja säilitamist. See sisaldab nii digiarhiivi koostamisel kasutatud ajaloolisi allikaid kui ka seltsi liikmete ja sõprade annetatud materjale, mida ei kasutatud DVD tegemisel ega kultuuripärandi veebilehekülje.

2009. aasta septembris asutas seltsi juhatus arhiivikomisjoni, mille ülesandeks saab pöördumine endiste ja praeguste liikmete ning nende varem Albertas elanud eestlaste poole, kes on asunud elama väljapoole provintsi- või riigipiire, et veenda neid annetama arhiivimaterjale – dokumente, fotosid, kirjavahetust, päevikuid, tunnistusi, joonistusi, salvestisi ja filme.

AEKS otsustas annetada kõik enda käsutuses olevad materjalid Edmontonis asuvale Alberta provintsi arhiivile (*PAA*). Tulevikus saavad lisaks AEKSile teha annetusi ka eraisikud, kes soovivad oma pere- ja suguvõsasäilikuid turvaliselt talletada ja järeltulijatele, ajaloolastele, teistele huvilistele ja asutustele kättesaadavaks teha. Eraisikute annetatud materjale ei liideta AEKSi kogule.

2010. aasta märtsiks on esialgse materjali annetamiseks plaanid tehtud. AEKSi kogu kirjeldatakse ja arhiveeritakse ning tulevikus saab seda kasutada *PAA*s kohapeal ja veebis aadressil www.culturealberta.ca

Joonis 7. Alberta arhiiv Edmontonis.

Eeldatavasti saavad tulevikus AEKSi kogu osaks ka need selle teemaga seotud kogud, mida praegu hoitakse erinevais paigus teistes provintsides, nt Eesti Keskarhiivis Kanadas ja Tartu Instituudi Raamatukogus ja Arhiivis Torontos. Medicine Valley Eesti Seltsi toimikuid tuuakse Kanada Raamatukogust ja Arhiividest parajasti üle Alberta arhiivi. Mitmed olulised dokumendid esimestest Albertasse ümberasunud Eesti pagulastest ning tähtsamad lõigud raamatutest „Eestlased Kanadas“ (Laaman 1975; Piirvee 1975) ja „Medicine Valley Eesti asunduse ajalugu“ (Matiisen 1975) on tõlgitud eesti keelest inglise keelde ja avaldatakse illustreeritud trükises *Story of Alberta's Estonians* („Alberta eestlaste lugu“).

Kokkuvõte ja järeldused

Alberta eestlaste ajalugu sai alguse üle 110 aasta tagasi ning on kestnud kauem, kui paljude teiste Eesti pagulaskogukondade ajalugu üle maailma.

Kuna Alberta eestlaste diasporaa materjalide säilitamiseks puudub traditsiooniline arhiiv, otsustasime üles võtta ja DVDle salvestada dokumentaalfilmi *Alberta's Estonians* ja seada sisse ajakohase Alberta eestlaste kultuuripärandi veebilehe *Alberta's Estonian Heritage*. Seal leiduv teave toetub põhjalikule uurimistööle, Kanadas ja kodu-Eestis inimestelt, organisatsioonidelt ja asutustelt kogutud materjalile ning on teoks saanud tänu Alberta eestlaste innukale kaasalöömisele. Enamus materjalist on digiteeritud ja salvestatud CD- ja DVD-plaatidele.

Saadetud materjalide kogumise, süstematiseerimise, autentimise ja kirjeldamisega (nt piltide allkirjade varustamisega) tegeles vaid mõnikond pühendunud AEKSi vabatahtlikku ja *HCF*i töötajat. DVD ja veebilehe koostamiseks peetud koosolekud, ühised skaneerimised ja tegevusaruanded aitasid tõsta teadlikkust projekti ja materjalide saatmise kohta. Selle mäluprojekti eripära tõttu – pole ju siin tegu keskse arhiivikoguga – toimus tegevusliinide ettevalmistamine digiarhiivi jaoks samm-sammult, vastavalt uute materjalide ja rahaliste vahendite avanemisele.

Etteruttavalt võiks öelda, et üheks olulisemaks väljakutseks selles tegevuses on vajadus säilitada kogu olemasolev ajalooline ja kultuuriline materjal, sh algupärane kirjandus, fotod ning heli- ja videosalvestised.

Need vabatahtlikud, kes on huvitatud oma kultuuri- ja ajaloopärandist, on sel alal pädevad ning seetõttu materjalide kogumisel, kirjeldamisel ja säilitamisel hinnatud abilised. Vabatahtlike väljaõpe on küll tähtis, kuid digiarhiivide arendamiseks ning õigete töövõtete omandamiseks kogude süstematiseerimisel ja säilitamisel on arhiivisäilikutele ja digiteeritud materjalidele ligipääsemiseks vajalik asjatundjate ja rahaliste ressursside olemasolu. Vabatahtlike arendatavad ja juhitavad arhiivid ei tööta regulaarselt või vastavalt kindlale ajakavale ja selle tulemusena ei saa kogud laialdaselt kasutatavaks.

Suurem osa kolmandat kuni seitsmendat põlve Alberta eestlaste järeltulijaist ei oska Eesti keelt, siiski on paljudel oma juurtega tihedalt seotud ja tunnevad selle vastu suurt huvi. DVD *Alberta's Estonians* ja veebilehekülg *Alberta's Estonian Heritage* on koostatud inglise keeles, et anda Alberta Eesti kogukonna liikmetele ja laiemale avalikkusele parem ülevaade provintsis elanud või elavatest eestlastest. See lähenemine on kooskõlas meie kogemusega, et

Eesti vaimsuse, kultuuri ja traditsioonide säilitamine ja edendamine võib teatud keskkonnas jääda püsima ja isegi jõudsalt kasvada hoolimata emakeele piiratud kasutusest.

Tulevikus jätkub kultuuripärandi projekti arendamine vastavalt vajadusele, kuid põhirõhk asetatakse täieliku Alberta Eesti Kultuuripärandi Seltsi arhiivikogu rajamisele Edmontoni Alberta arhiivi juurde. Pea kõik materjalid, sh tuhanded fotod ja paljud trükis ilmunud artiklid ja dokumendid on juba digiteeritud kujul olemas. Kogusse hakkavad kuuluma väljaanded, dokumendid, ka originaalfotod ja koopiad. Materjali annetamiseks arhiivi töötatakse välja suunised, mida tutvustatakse AEKSi liikmetele ja teistele Albertaga seotud inimestele.

Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeeriumi granti abil (Kiil ja McClung 2009) ning koostöös *Baltic Heritage Network´*iga ja huvitunud mäluasutustega on meie eesmärgiks säilitada ja teha avalikkusele kättesaadavaks Alberta eestlaste ajaloo- ja kultuuripärand. Jätkuvalt oodatakse asjatundlikku nõustamist ja kaastöid, kuid eelistegevuseks saab olema AEKSi koguga seotud teadlikkuse tõstmine ja sellele juurdepääsu võimaldamine.

Tänuavaldused

AEKSi kultuuripärandi projekti toetasid järgmised organisatsioonid: Eesti Sihtkapital Kanadas (*National Estonian Foundation of Canada*, 2006. ja 2009. aastal), Alberta Provintsivalitsus (2007. aastal), Kanada valitsus (2007. aastal) ja Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeerium (2009. aastal)

Olen tänu võlgu paljudele Alberta Eesti Kultuuripärandi Seltsi liikmetele nende panuse eest kultuuripärandi projekti: seltsi president Bob Kingsepale üldise juhtimistegevuse eest, juhatuse liikmetele ning arvukatele seltsi liikmetele ja sõpradele. Eda McClung ja Helgi Leesmend väärivad eraldi tunnustust projekti panustamisse selle asutamisest saadik.

Kirjandus

Alberta's Estonians. Alberta Eesti Kultuuripärandi Selts, 2007.

Alberta's Estonian Heritage 2009. *Alberta Online Encyclopedia.* Alberta Ülikool. < http://www.albertasource.ca/abestonians >.

Kiil, Dave ja Eda McClung. „AEHS Heritage project receives financial support from Estonian Governmen." *AjaKaja* Nr. 30 suvi 2009: 8–9.

Laaman, Ottomar. „Eestlased Kanadas enne Esimest maailmasõda.“ *Eestlased Kanadas: Ajalooline koguteos,* toim. Alfred Kurlents, Richard Antik, Jaan Olvet. Toronto: Kanada Eestlaste Ajalookomisjon, 1975.

Lääne, Tiit. „Eestluse teine sajand Albertas.“ *Eesti Päevaleht* 25 august 2001.

Matiisen, Voldemar. *Medicine Valley eestlaste asundus*. 1975.

Palmer, Howard, Tamara Palmer. „Estonians in Alberta.“ *Peoples of Alberta: Portraits of cultural diversity.* Saskatoon, Saskatchewan: Western Producer Prairie Books, 1985: 195-213.

Piirvee, Raimond. „Eestlased Kanadas kahe maailmasõja ajavahemikul.“ *Eestlased Kanadas: Ajalooline Koguteos*, toim-d Alfred Kurlents, Richard Antik, Jaan Olvet. Toronto: Kanada Eestlaste Ajaloo Komisjon, 1975.

Talvik, Mati. *Eestlased Kanadas 2*. ETV, 1990.